

Po stopách kultúrneho dedičstva pohraničného regiónu

Po śladach dziedzictwa kulturowego
regionu transgranicznego

Po stopách kultúrneho dedičstva pohraničného regiónu

Mesto Trstená v spolupráci s Gminou Czarny Dunajec zrealizovala cezhraničný mikroprojekt s názvom „Po stopách kultúrneho dedičstva pohraničného regiónu“ spolufinancované z Európskej únie prostredníctvom Európskeho fondu regionálneho rozvoja a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky a prostredníctvom Euroregiónu „Tatry“ v rámci Programu cezhraničnej spolupráce Interreg V-A Poľsko-Slovensko 2014-2020.

Hlavný cieľ projektu je zachovanie, ochrana, podpora a rozvoj prírodného a kultúrneho dedičstva prostredníctvom zachovania, zrekonštruovania, zreštaurovania a zvýšenia povedomia unikátnych miest kultúrneho dedičstva pohraničného regiónu.

Efekty mikroprojektu sú adresované obyvateľom a turistom. Realizácia naplánovaných aktivít prispela k zachovaniu historického a kultúrneho dedičstva pre ďalšie generácie. Taktiež posilnila využitie potenciálu Mesta Trstená a Gminy Czarny Dunajec a ovplyvnila zvýšenie ich atraktívnosti pre turistov.

V rámci projektu bol zrekonštruovaný pomník SNP a jeho okolie a zreštaurovaných 7 historických kapličiek a krížov na území Gminy Czarny Dunajec. V blízkosti kapličiek a krížov boli osadené tabule s informáciami o okolitých bylinkách a samotných kapličkách.

Po śladach dziedzictwa kulturowego regionu transgranicznego

Miasto Trstena we współpracy z Gminou Czarny Dunajec zrealizowała transgraniczny mikroprojekt pt. „Po śladach dziedzictwa kulturowego regionu transgranicznego” współfinansowanego przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz z budżetu państwa Republiki Słowackiej i przez Euroregion „Tatry” w ramach Programu współpracy transgranicznej Interreg V-A Polska-Słowacja 2014-2020.

Główny cel projektu to zachowanie, ochrona, wsparcie i rozwój dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego poprzez zachowanie, zrekonstruowanie, odrestaurowanie i podniesienie świadomości o unikalnych miejscach dziedzictwa kulturowego regionu transgranicznego.

Efekty mikroprojektu zaadresowano do mieszkańców i turystów. Realizacja zaplanowanych działań przyczyniła się do zachowania dziedzictwa historycznego i kulturowego dla przyszłych pokoleń. Wzmocniła także wykorzystanie potencjału, jaki posiada Miasto Trstena i Gmina Czarny Dunajec oraz wpłynęła na wzrost ich atrakcyjności turystycznej.

W ramach zadania został zrestaurowany pomnik SNP i jego otoczenie i odrestaurowanych 7 zabytkowych kapliczek i krzyży na terenie Gminy Czarny Dunajec. W sąsiedztwie kapliczek i krzyży osadzone zostały tablice informujące o znajdujących się w pobliżu ziołach oraz o samych kapliczkach.

Pamätník padlým v SNP a udalosti rokov 1944 – 1945

Pamätník a pamätné miesto obetí Druhej svetovej vojny Pod Háleckovou (parc. č. 1373/4) predstavuje pamätné a pietne miesto, ktoré pripomína historické udalosti rokov 1944 a 1945 na území mesta Trstená. Počas tohto obdobia udalosti spojené so Slovenským národným povstaním a zároveň aj s prechodom vojnového frontu na jar roku 1945 sa dotklo aj územia mesta Trstená.

Charakter kamenného pamätníka

Ide o obdĺžnikový tabuľový reliéf z pieskovca s partizánskou tematikou, ktorý je horizontálne umiestnený pri spoločnom hrobe. Ide o dielo architekta Vojtecha Ihriského a architekta Františka Faulhammera z roku 1952. Predstavuje pomník s predpolím vymedzeným kamenným obrubníkom vystupujúcim cca 40 cm nad úroveň terénu, pred ktorým sa nachádza nástupné schodisko. Pomník je postavený na podstavci tvorenom zvislo postavenými kamennými kvádrmi. Pomník tvorí blok pieskovca doskového tvaru, ktorého predná stena je stvárná ako figurálny reliéf pozostávajúci z postáv dvoch mužov, žien a dieťaťa.

Pomnik ofiar Słowackiego Powstania Narodowego (SNP) i wydarzeń lat 1944 – 1945

Pomnik i miejsce pamięci ofiar II wojny światowej Pod Hálečkovou (działka nr. 1373/4) przedstawia miejsce pamięci i czci dla wydarzeń historycznych z lat 1944 i 1945 na terenie miasta Trstená. W tym okresie wydarzenia związane ze Słowackim Powstaniem Narodowym a jednocześnie z przesuwaniem się frontu wojennego wiosną 1945 roku dotknęły także obszaru miasta Trstená.

Charakter pomnika z kamienia

Chodzi o prostokątną płaskorzeźbę w formie tablicy o tematyce partyzanckiej wykonaną z piaskowca i położoną poziomo przy wspólnym grobie. Jest to dzieło architektów Vojtecha Ihriskiego i Františka Faulhammera z 1952 roku. Przedstawia pomnik z przedpołem oddzielonym kamiennym krawężnikiem wystającym około 40 cm nad poziomem terenu, przed którym znajdują się schody. Podstawę pomnika tworzą pionowe bloki kamienne. Pomnik tworzy blok piaskowca w kształcie deski, którego przed-

nia ściana jest przedstawiona jako figuralny relief składający z figur dwóch mężczyzn, kobiet i dziecka.

Udalosti predchádzajúce vypuknutiu Slovenského národného povstania

Dňa 14. marca 1939 vyhlásil Slovenský snem v Bratislave samostatnú Slovenskú republiku. Prvé dni nového štátu boli veľmi náročné. Horthyovské Maďarsko napadlo Slovensko a v tzv. Malej vojne obsadilo časť územia na východe republiky; južné časti Slovenska zabrali Maďari už v novembri 1938 na základe Viedenskej arbitráže. Po Malej vojne bola podpísaná dohoda s nacistickým Nemeckom o ochrannom pomere, na základe ktorej sa Slovenská republika stala satelitným štátom nemeckej Tretej ríše.

Napriek tomu, že život v krajine bol pomerne pokojný a vďaka mnohým ekonomickým opatreniam vlády aj relatívne blahobytný, už od samého začiatku sa začal formovať odboj proti nedemokratickej vláde Hlinkovej slovenskej ľudovej strany. Jej čelní predstavitelia prezident Jozef Tiso a predseda vlády Vojtech Tuka rýchlo strácali na popularite. Situácia sa ešte viac zhoršila po napadnutí Sovietskeho zväzu Nemeckom a vstupe USA do vojny. Po porážke nemeckého Wehrmachtu pri Stalingrade začal byť koniec Hitlerovej Tretej ríše neodvratný a odboj na Slovensku sa začal pripravovať na vojenské vystúpenie.

Slovenské národné povstanie na Slovensku

Prvé odbojové skupiny začali vznikať krátko po vyhlásení nového štátu. Zakladali ich komunisti a najmä početný občiansky blok, ktorý sa formoval z priaznivcov zrušených nekomunistických politických strán. Všetky tieto skupiny boli monitorované políciou, tajnou službou a vláda sa ich snažila eliminovať. Predstava o povojnovom postavení Slovenska bola dlho predmetom sporov medzi jednotlivými prúdmi odboja. Nakoniec sa komunisti a občiansky blok v zime roku 1943 Vianočnou dohodou zjednotili na spoločnom postupe. Vznikla Slovenská národná rada (SNR), ktorá koordinovala ďalší postup a začala pripravovať Slovenské národné povstanie (SNP). Do príprav SNP bola zapojená slovenská armáda, partizánske skupiny a široké vrstvy obyvateľstva; vojenskými veliteľmi boli generáli Ján Golian a Rudolf Viest. Centrum SNP malo byť na strednom Slovensku a očakávalo sa jeho rozšírenie do ďalších oblastí.

28. augusta 1944 zajali partizáni členov nemeckej vojenskej misie vracajúcej sa z Rumunska a na dvore kasární v Martine ich zastrelili. Tento akt dal Nemcom zámienku k vojenskému napadnutiu Slovenska a SNP muselo začať skôr, ako bolo úplne pripravené.

Slovenské národné povstanie začalo šifrovaným rozkazom „Začnite s vystáňovaním“, ktorý zaznel 29. augusta 1944 o 20-tej hodine. Rozkaz bol dohodnutým signálom na vypuknutie najväčšieho ozbrojeného vystúpenia Slovákov v dejinách.

Wydarzenia poprzedzające wybuch Słowackiego Powstania Narodowego

Dnia 14 marca 1939 słowacki sejm w Bratysławie ogłosił powstanie samodzielnej Republiki Słowacji. Pierwsze dni nowego państwa były bardzo trudne. Węgry pod rządami Horthyego dokonały napaści na Słowację i w czasie tzw. małej wojny zajęły część wschodniego obszaru państwa; południowe terytorium Słowacji Węgrzy zajęły już w listopadzie 1938 roku na mocy arbitrażu wiedeńskiego. Po zakończeniu Małej wojny podpisano porozumienie z nazistowskimi Niemcami o stosunku ochronnym, na podstawie którego Republika Słowacji stała się państwem satelitarnym Trzeciej Rzeszy. Pomimo tego, że życie w kraju było w miarę spokojne i - dzięki wielu ekonomicznym środkom rządowym - także stosunkowo za-
możne, już od samego początku zaczął się tworzyć ruch oporu przeciwko niedemokratycznej władzy Słowackiej Ludowej Stony Andreja Hlinki. Jej główni przedstawiciele - prezydent Jozef Tiso oraz premier Vojtech Tuka szybko tracili popularność. Sytuacja pogorszyła się jeszcze bardziej po napaści Niemiec na Związek Radziecki i włączeniu się USA do wojny. Po porażce niemieckiego Wehrmachtu pod Stalingradem upadek hitlerowskiej Trzeciej Rzeszy zaczynał być nieuchronny a ruch oporu na Słowacji zaczął przygotowywania do wystąpienia wojennego.

Słowackie Powstanie Narodowe na Słowacji

Pierwsze grupy ruchu oporu zaczęły powstawać krótko po powstaniu nowego państwa. Zakładali je komuniści, a głównie liczny blok obywatelski, który formował się z sympatyków zlikwidowanych niekomunistycznych stron politycznych. Wszystkie te grupy były monitorowane przez policję i tajne służby, zaś rząd starał się je eliminować. Wyobrażenie o powojennym statusie Słowacji długo było przedmiotem sporów pomiędzy poszczególnymi prądami ruchu oporu. Zimą 1943 komuniści i blok obywatelski ostatecznie porozumiały się w sprawie wspólnego postępowania i podpisały tzw. porozumienie Bożonarodzeniowe (słow. Vianočná dohoda). Powstała Słowacka Rada Narodowa (SNR), która koordynowała dalsze działania i rozpoczęła przygotowania do Słowackiego Powstania Narodowego (SNP). W przygotowanie SNP zaangażowana była słowacka armia, grupy partyzantów oraz szerokie kręgi społeczne: dowódcami wojsk byli generałowie Ján Golian oraz Rudolf Viest. Centrum SNP miało znajdować w środkowej Słowacji i zamierzano rozszerzyć go na pozostałe terytorium państwa.

28 sierpnia 1944 roku partyzanci pojmali członów niemieckiej misji wojennej powracających z Rumunii i zastrzelili ich na dziedzińcu koszarów w Martinie. Akt ten stał się dla Niemców pretekstem do napaści wojennej na Słowację, zaś SNP musiało rozpocząć się wcześniej, niż zostało całkowicie przygotowane. Słowackie Powstanie Narodowe rozpoczęło się zaszyfrowanym rozkazem „Zacznijcie wypędzanie”, który zabrzmiał 29 sierpnia 1944 o godzinie 20.00. Rozkaz był umówionym sygnałem do wybuchu największego w historii powstania zbrojnego Słowaków.

Slovenské národné povstanie na Orave

Ilegálna činnosť na Orave sa začala naplno rozvíjať od roku 1943, keď vznikli prvé odbojové skupiny. Najvýznamnejším centrom odporu na dolnej Orave bol Dolný Kubín. Na hornej Orave sa odboj sústredil hlavne v Trstenskom okrese, partizánske skupiny sa sformovali v oblasti Roháčov a v júni 1944 prišiel aj prvý oddiel sovietskych partizánov pod velením poručíka Michaila Korotkova. Okrem partizánov sa v horách skrývali aj utečenci zo zajateckých táborov, politicky stíhané osoby, ale aj rasovo prenasledovaní Židia.

Po vypuknutí SNP zaútočila na Oravu z územia dnešného Poľska bojová skupina pod vedením Otta Volkmana a postupovala smerom na Trstenú. V Trstenskom okrese bola okamžite vyhlásená mobilizácia a bojaschopní muži do 40 rokov narukovali do kasární v Dolnom Kubíne. Obranu Trstenej mali zabezpečovať niektoré partizánske skupiny a malá posádka vojakov z dolnokubínskych kasární.

1. septembra prešla nemecká vojenská kolóna zložená z dvoch vozidiel cez Trstenú a podarilo sa ju zastaviť až v Oravskom Podzámku. Po tejto skúsenosti vyrazili povstalecké jednotky pred Trstenú a zaujali obranné postavenie. 2. septembra Nemci podnikli útok v smere Chyžné – Trstená. Obrancovia sa však úspešne bránili a nápor nepriateľa zastavili. Nacistické jednotky útok opakovali a postupovali kopcovitým terénom smerom na Halečkovú. Aj tento pokus skončil porážkou a nemecké jednotky sa museli stiahnuť. Na druhý deň nasadili Nemci delostrelectvo a 2 tanky. Obrancovia dostali posily z Dolného Kubína pod vedením Jána Lovicha. Po ťažkých bojoch boli obrancovia porazení a museli sa stiahnuť; nové obranné postavenie bolo rozvínuté pri Tvrdošíne. Pred ústupom sa podarilo odviešť z rafinérie Vesta 20 000 litrov benzínu a 19 000 litrov mazacieho oleja.

Po obsadení Trstenej nemeckými jednotkami došlo k represáliám. Členovia ilegálneho Okresného národného výboru v Trstenej boli Nemcami uväznení a niektorí poslaní do koncentračných táborov.

V polovici septembra 1944 bola prevažná časť Oravy pod kontrolou nemeckých jednotiek. Odboj sa obmedzil na partizánske akcie v horských oblastiach.

Oslobodenie Trstenej

Oslobodzovacie boje jednotky Červenej armády začali na jar 1945, kedy postupne vytláčali nemecké vojská z hornej Oravy. Oslobodzovacie boje si vyžiadali veľké materiálne škody na majetku ako aj straty na životoch medzi miestnymi občanmi v Trstenej. Počas bojov 29. marca 1945 zhorela štvrt za farou od nižného mostu a po horný koniec medzi Oravicou a stanicou. Zhorelo 80 domov, 95 humien a 175 kusov dobytky. Ohňom boli poškodené oba kostoly. V bojoch o Trstenú padlo asi 800 Nemcov a 53 sovietskych vojakov.

Słowackie Powstanie Narodowe na Orawie

Nielegalna działalność na Orawie w pełni zaczęła się rozwijać od 1943 roku, kiedy to powstały pierwsze grupy ruchu oporu. Najbardziej znanym centrum oporu na terenie Dolnej Orawy był Dolný Kubín. Na Górnej Orawie ruch oporu skupił się głównie w powiecie Trstená, grupy partyzantów formowały się na obszarze Rohaczów, zaś w czerwcu 1944 roku przybył także pierwszy oddział sowieckich partyzantów pod dowództwem porucznika Michaila Korotkowa. W górach, poza partyzantami, ukrywali się także uciekinierzy z zajętych obozów, uchodźcy polityczni oraz prześladowani Żydzi. Po wybuchu SNP z terenu dzisiejszej Polski napadła na Orawę bojówka od dowództwem Otta Volkmana i przesuwiała się w kierunku miasta Trstená. W powiecie trstenskim natychmiast ogłoszono mobilizację i zdolni do walki mężczyźni do lat 40 zostali zwerbowani do koszar w Dolnym Kubinie. Obronę miasta miały prowadzić niektóre grupy partyzantów oraz mały garnizon wojskowy z koszar Dolnego Kubina.

1 września przeszła przez Trstenę niemiecka kolumna wojskowa złożona z dwóch samochodów. Udało się ją zatrzymać dopiero w Orawskim Podzámku. Po tym wydarzeniu jednostki powstańcze udały się pod Trstenę i zajęły stanowiska obronne. Drugiego września Niemcy dokonali ataku w kierunku Chyžné – Trstená. Obrona zakończyła się sukcesem i zatrzymano natarcie nieprzyjaciela. Nazistowskie jednostki powtórzyły atak i przesuwały się wzgórzystym terenem w kierunku Halečkowej. Także ta próba zakończyła się porażką i jednostki niemieckie musiały ustąpić. Kolejnego dnia Niemcy włączyli artylerię oraz 2 czołgi. Jednostka obronna otrzymała posiłki z Dolnego Kubína pod dowództwem Jána Lovicha. Po ciężkich walkach jednostka obronna została pokonana i musiała ustąpić. Nowa linia obrony została rozwinięta przy Twardoszyne. Przed ustąpieniem udało się odprowadzić z rafinerii Vesta 20 000 litrów benzyny i 19 000 litrów oleju smarowniczego.

Po zajęciu Trsteny przez oddziały niemieckie nastąpiły represje. Członkowie nielegalnego Powiatowego Komitetu Narodowego (słow. Okresny národný výbor) w Mieście Trstena zostali uwięzieni przez Niemców a niektórych posłano do obozów koncentracyjnych. W połowie września 1944 roku przeważająca część Orawy była pod kontrolą jednostek niemieckich. Ruch oporu ograniczył się do akcji partyzanckich na terenach górskich.

Wyzwolenie miasta Trstenej

Jednostki Armii Czerwonej rozpoczęły walki wyzwolenicze wiosną 1945, kiedy to zaczęły stopniowo wypierać wojska niemieckie z terenu Górnej Orawy. Walki wyzwolenicze przyniosły duże szkody w majątku i ludziach u mieszkańców Trsteny. W czasie walk w dniu 29 marca 1945 spalona została część mieszcząca się za plebanią od dolnego mostu aż po górny koniec między rzeką Oravica a stacją. Spalonych zostało 80 domów, 95 stodół i 175 sztuk bydła. Ogień zniszczył oba kościoły. W walkach o Trstenę zginęło najprawdopodobniej 800 Niemców i 53 żołnierzy sowieckich.

SK/Pochované obete Druhej svetovej vojny na pri pamätníku SNP

PL/Ofiary drugiej wojny światowej pochowane przy pomniku SNP

Jakub Abramov (nar. 1894 v Stalingrade),
Ján Behaň (nar. 3. 9. 1924 v Strečne)
Valter Beňa (nar. 31. 7. 1919 v Dolnom Dvore),
Jozef Betuštiak (nar. 27. 11. 1922 v Podbieli),
Štefan Betuštiak (nar. 23. 9. 1925 v Podbieli),
JUDr. Ján Donáth (nar. 16. 9. 1873 v Bošáci),
Regina Donáthová (nar. 27. 5. 1876 vo Viedni),
Henrich Engländer (nar. 20. 6. 1877 v Radvani),
Anna Engländerová (nar. 11. 3. 1878 v Michalovciach),
Ján Golík (nar. v r. 1902)
Oľga Haasová (nar. 29. 9. 1890 v Podbieli),
Jozef Chvojka (nar. 13. 6. 1914 v Mošovciach),
Viktória Pencáková (46-ročná, narodená vo Vojtovciach v Poľsku),
Frederika Ptáčková (70-ročná obyvateľka Námestova),
Hermína Scheinová (matka židovského spoluobčana Marcela Scheina z Trstenej),
Oľga Štotterová z Trstenej (matka Ladislava Štottera),
Cecília Zliengutová (nar. 6. 8. 1881 v Nižnej nad Oravou),
Štefan Žežulka (člen Okresného národného výboru v Dolnom Kubíne),
neznámy muž vo veku 30 - 40 rokov,
neznámy muž väznený na Okresnom súde v Trstenej.

Pamätník padlým v Prvej svetovej vojne a decénia ČSR

Pomník padlých počas Prvej svetovej vojny (ÚZPF č. 3144; č. parcely: 1372/2), ktorý sa nachádza v miestnej časti Há-lečková, bol postavený pri desiatom výročí vzniku Československej republiky. Na podstavci sa nachádza Panna Mária s Dieťaťom. Tento pamätník bol slávnostne požehnaný v roku 1928 apoštolským protonotárom Andrejom Hlinkom.

Charakter kamenného pamätníka

Pamätník je zhotovený z hruboopracovaného lomového kameňa. Má tvar zrezaného štvorbokého ihlana (vysoký približne 3 metre). Na jeho vrchole je umiestnená plastika Panny Márie - madona s dieťaťom, ktorá charakterizuje mesto ako jeho ochrankyňa (prevzatá symbolika z erbu mesta). Na podstavci sochy je uvedený: „Nádej naša zdravas“, čo odkazuje na silné rímskokatolícke vierovyznanie obyvateľov Trstenej. Autorom plastiky madony je sochár Frico Motoška (1891 - 1956), ktorý pre zranenie v 1. svetovej vojne pracoval len ľavou rukou. Autorovej tvorbe dominujú monumentálne - pamätníkové a cirkevné diela. Od roku 1975 má pomník štatút národnej kultúrnej pamiatky. Pre jubilejný háj RČS pamätný pylón navrhol a financoval lekárnik Anton Murín na pamiatku padlých v Prvej svetovej vojne a pri príležitosti 10. výročia vzniku Československej republiky, čo dokazuje datovanie na priechelí pylóna (1918 - 28), slovenský štátny znak a lipová ratolesť. Pomník postavil murár Jozef Fedor. Ľudovo je pomník obyvateľmi Trstenej nazývaný „Decénium“ (Desaťročie). Výsadbu jubilejného hája tvorí štvorica líp (do štvorca) a kríčkovitá forma tisu obyčajného pri pamätnom kameni, ktoré obkolesila bujná okolitá vegetácia (liesky, brezy, smreký atď.), ktoré zatienili monument. Od štátnej cesty do prostred hája k monumentu vedú úzke strmé schody. Na jeseň 2018 prebehla obnova monumentu a prerezanie rozbužnenej vegetácie s podporou mesta Trstená, ktorá bola načasovaná k 100. výročiu vzniku Československa.

Pomnik poległym w czasie pierwszej wojny światowej postawiony z okazji dziesięciolecia Republiki Czechosłowacji

Pomnik poległym w czasie pierwszej wojny światowej (Centralny Spis Funduszu Zabytków n. 3144; n. parceli: 1372/2), który znajduje się na osiedlu Hálečková, postawiono z okazji dziesięciolecia powstania Republiki Czechosłowacji. Na postumencie umieszczony jest wizerunek Maryi Panny z Dzieciątkiem. Ów pomnik został uroczystie poświęcony w 1928 roku przez protonotariusza apostolskiego Andrzeja Hlinkę.

Charakter pomnika z kamienia

Pomnik wykonany jest z grubego kamienia łamanego. Ma kształt ściętego ostrosłupa o podstawie czworokąta (o wysokości około 3 metrów). Na jego szczycie umieszczona jest rzeźba Maryi Panny – madonny z dzieciątkiem, która charakteryzuje miasto jako jego ochrona (symbolika przejęta z herbu miasta). Na podstawie rzeźby znajduje się napis: „Nádej naša zdravas” (pl. Nadziejo nasza, zdrowaś), co wskazuje na silne rzymskokatolickie wyznanie mieszkańców miasta Trstená. Autorem rzeźby jest Friso Motoška (1891 – 1956) – rzeźbiarz, który z powodu rany poniesionej w czasie pierwszej wojny światowej pracował tylko lewą ręką. W twórczości autora dominują monumentalne, zabytkowe i kościelne dzieła. Od 1975 roku pomnik posiada status narodowego dziedzictwa kulturowego. Dla jubileuszowego gaju RČS propozycję pamiątkowego pylonu podał i sfinansował aptekarz Anton Murín ku pamięci ofiar pierwszej wojny światowej oraz z okazji 10 rocznicy powstania Republiki Czechosłowacji. Świadcą o tym daty na fasadzie pylonu (1918 - 28), słowackie godło oraz gałązka lipy. Pomnik postawił murarz Jozef Fedor. Mieszkańcy Trsteny potocznie nazywają pomnik „Decénium” (Dziesięciolecie). Gaj jubileuszowy tworzą cztery lipy (w formie kwadratu) oraz krzaczasta odmiana cisu zwyczajnego rosnące przy pamiątkowym kamieniu, który otoczyła bujna roślinność (leszczyna, brzozy, świerki itd.), które zacieniły monument. Od drogi krajowej do środka do monumentu prowadzą wąskie strome schody. Z pomocą miasta Trstená jesienią 2018 roku monument odnowiono oraz przerzedzono wybujałą roślinność, co wiązało się ze stuleciem powstania Czechosłowacji.

Pamätná kniha mestečka Trstená (prepis, s. 12-13)

„Oslava 10-ho výročia trvania republiky Československej. Miestna osvetová komisia cieľom dôst. oslavy 10-ho výročia trvania republiky na návrh miestneho lekárnik p. Antona Murina rozhodla, že v Hálečkovej na mieste militárneho pomníka postaví jubilejný pomník so sochou P. Márie. Proti tomu postavil sa p. riad. gymn. J. Kovalík – ovšem zvýťazil prvý návrh a pomník s nákladom 3500 Kč, ktorého polovicu zaviazal sa hradiť navrhovateľ p. Anton Murin. Nákras zhotovil miestny učiteľ Ján Dafčík, ktorý dozeral pri stavbe a so zbierkami poistil druhú polovicu nákladu. Pomník staval miestny murársky majster Jozef Fedor. Materiál na pomník dala obec a sviezli ho na miesto stavania obyvatelia obce zdarma. Slávnosť a posviacka pomníka. Slávnosť a posviacka osv. komisiou vytýčená bola na výročitý deň slobody 28.X.1928.

Prípravy, tak po stránke spolkov, ako aj obyvateľstva byly neobyčajné. Pomník posvätil pán Andrej Hlinka, farár ružomberský a poslanec slov. ľud. strany. V predvečer slávnosti bola iluminácia mesta, lampionový sprievod s hudbou hasičskou, na námestí príležitostná reč p. okr. náč. Jozefa Országha. V deň slávnosti doobeda boli služby božie, tak v kat. ako aj žid. chráme. Popoludní o ½ 2 hej hodine shromaždilo sa obecnstvo pred farským kostolom odkiaľ v štvorstupe na čele s alegorickým vozom tiahlo na miesto slávnosti ku pomníku. Posviacku pomníka previedol osv. p. protonotár Andrej Hlinka a za asistencie miestnych kňazov. Slávnosť zahájil p. šk. inšp. Michal Branický. Za ním ujal sa slova p. Andrej Hlinka ličiac význam pomníka, ktorý má byť dôkazom dôstojného oslávania prvého decénia. Za ním miestny spevokol vedený pánom rehtorom Karolom Loffayom, zaspieval príležitostnú pieseň. Viola Loffajová žiačka IV. tr. gymn. Predniesla príležitostnú báseň. Za touto ujal sa slova poslanec Ignác Grebáč – Orlov. Za tým nasledovaly ešte recitácie a prejavy zástupcov jednotlivých spolkov. Po tomto nasledovalo prečítanie pamätnej listiny a jej umiestnenie v pomníku.

Pamätná listina bola zamurovaná – dívajúc sa z cesty na pomník v prednom ľavom rohu prvého schodu. Za tým nasledovalo poďakovanie p. okr. náčelníka Jozefa Országha, všetkým činiteľom, ktorí majú aktívnu účasť, či už pri stavbe pomníka, alebo pri priebehu slávnosti. Slávnosť zaključil predseda M.O.K. Michal Branický. Po zaspievaní št. hymien, za zvukov miestnej hasičskej hudby, obecnstvo sa vrátilo domov. V deň slávnosti, večer bolo divadelné predstavenie „Z otroctva k slobode“, ktoré usporiadala M. O. K. pod vedením učiteľa Jána Dafčíka.“

Księga pamiątkowa miasteczka Trstená (transkrypcja, strony 12-13)

„Obchody dziesięciolecia powstania Republiki Czechosłowacji. W celu dostojnych uroczystości dziesięciolecia Republiki miejscowa komisja oświaty na wniosek aptekarza p. Antona Murina zdecydowała, że w Hálečkovej w miejsce militarnego pomnika postawi jubileuszowy z figurą Maryi Panny. Sprzeciwił się temu pan dyrektor gimnazjum J. Kovalik. Oczywiście, wygrał pierwszy wniosek i pomnik w cenie 3500 korom czeskich, którego połowę zobowiązał się zapłacić wnioskodawca - pan Anton Murin. Szkic wykonał miejscowy nauczyciel Ján Dafčík, który nadzorował budowę i dzięki zbiórkom zapewnił drugą połowę kosztów. Pomnik budował lokalny mistrz murarstwa Jozef Fedor. Materiału na pomnik dostarczyła miejscowość a na miejsce budowy zawieźli go mieszkańcy za darmo. Uroczystość i poświęcenie pomnika. Uroczystości i poświęcenie przez komisję oświaty był wyznaczona na rocznicę obchodów dnia wolności 28.X.1928. Przygotowania, zarówno po stronie towarzystw, jak i mieszkańców były nietypowe. Pomnik poświęcił pan Andrej Hlinka - proboszcz z Ružomberka i poseł słowackiej partii ludowej. W przededniu uroczystości miała miejsce iluminacja miasta, pochód z lampionami i muzyką straży pożarnej, na rynku – okolicznościowe przemówienie pana naczelnika powiatu Jozefa Országha. W dniu uroczystości do południa odbywały się nabożeństwa, zarówno w świątyni katolickiej, jak i żydowskiej. Po południu o ½ 2- giej godzinie mieszkańcy zgromadzili się przed kościołem farnym, skąd w czwórszeregu na czele z alegorycznym wozem ciągnęli na miejsce uroczystości ku pomnikowi. Poświęcenia pomnika dokonał jaśnie pan protonotariusz Andrej Hlinka w asyście miejscowych księży. Uroczystość rozpoczął pan kurator oświaty Michal Branický. Po nim przemawiał p. Andrej Hlinka podkreślając znaczenie pomnika, który ma być dowodem dostojnych obchodów pierwszego dziesięciolecia. Następnie miejscowy chór pod przewodnictwem pana rektora Karola Loffay wykonał pieśń okolicznościową. Viola Loffajová - uczennica klasy IV gimnazjum recytowała wiersz okolicznościowy. Po niej słowo należało posłowi Ignácemu Grebáč – Orlov. Dalej następowały recytacje oraz przemowy przedstawicieli poszczególnych towarzystw. Potem nastąpiło odczytanie listy pamiątkowej i umieszczenie jej na pomniku. Listę pamiątkową wmurowano – patrząc na pomnik z drogi znajduje się ona w przednim lewym rogu pierwszego stopnia schodów. Potem nastąpiły podziękowania panu naczelnikowi powiatu Jozefowi Országh, wszystkim działaczom, którzy brali aktywny udział, czy to przy budowie pomnika czy też w czasie uroczystości. Uroczystość zakończył przewodniczący M.O.K. Michal Branický. Po odśpiewaniu hymnów państwowych, przy dźwięku miejscowej orkiestry strażackiej, mieszkańcy wrócili do domów. W dniu uroczystości odbyło się przedstawienie teatralne „Zotroctva k slobode (Z niewoli do wolności)“, które wystawiło M. O. K. pod kierunkiem nauczyciela Jána Dafčíka.”

Gmina Czarny Dunajec

“Kaplňky a prícestné kríže, ktoré sa často vyskytujú na území Poľska, modlitby poľského ľudu vyrezávané v dreve alebo kované v kamení, materializácia uznesenia nábožných srdc, (...) a vrchol poľského ľudového umenia, sú prejavom duchovných potrieb človeka (...) Kaplňky na dedinách stanovia prírodný jav a nikto neskúma dôvod ich vzniku. Sú, lebo boli – takisto, ako stromy, zem a mraky na oblohe.” Tadeusz Seweryn

Ku krížu alebo ku kaplnke matka odvieďla syna, manželka svojho manžela, príbuzní pútníkov, ktorí sa vydali na cestu. Ak bol kostol ďaleko, v Bielu sobotu kňaz pod krížom posvätil veľkonočné jedlá, v Krížové dni posvätil polia a spolu s veriacimi sa modlil o dobrú úrodu.

Nech tieto slová a ich poslanie sa stanú základom pre bližšie spoznávanie Gminy Czarny Dunajec s bohatým kultúrnym, sakrálnym a prírodným dedičstvom.

Pozývame každého z Vás, aby sa bližšie spoznal s kultúrnym a sakrálnym dedičstvom zem z Podhalia, ktoré sa podarilo sprístupniť vďaka realizácii vyššie uvedeného projektu.

Kaplnka pri strome v Čiernom Dunajci s plastickou sochou trpiaceho Krista z roku 1796

Kaplnka je vyrobená z pieskovca a nachádza sa pri strome, ktorý je Prírodnou pamiatkou. Na povrchu, ktorý sa nachádza z prednej strany je vyrytý nápis s informáciou o dátume vzniku kaplnky a jej donátore A.D. 1796. Jakobus. Bzuwka. Fun.&exc. Dátum, ktoré je vyryté na podstavci sa zhoduje nielen s dátumom rekonštrukcie kostola v Čiernom Dunajci po vyhorení, ktoré v roku 1787 zničilo prvý drevený kostol ale aj s dátumom tretieho delenia Poľska t.j. s rokom 1795, keď sa Poľsko ocitlo v otroctve. Kristus so zviazanými rukami môže byť symbolom tejto situácie.

Gmina Czarny Dunajec

„Kapliczki i krzyże przydrożne - rozsiane w krajobrazie polskim - modlitwy ludu polskiego rzezane w drzewie lub kute w kamieniu, materializacja uniesienia serc pobożnych, (...) a także szczytowe osiągnięcie polskiej sztuki ludowej, są wyrazem potrzeb duchowych człowieka(...) Kapliczki na wsi są czymś tak naturalnym, że nawet nie docieka się przyczyny ich powstania. Są, gdyż były - tak jak drzewa, ziemia i obłoki na niebie.” cyt. Tadeusz Seweryn

Pod krzyż albo pod kapliczkę odprowadzała matka syna, żona męża, bliscy wyruszających na pielgrzymi szlak pątników. Pod krzyżem, jeśli kościół był daleko, w Wielką Sobotę kapłan święcił pokarmy, a w Dni Krzyżowe święcił pola i modlił się z wiernymi o dobre urodzaje.

Niech te słowa i ich przesłanie staną się podstawą do bliższego poznania Gminy Czarny Dunajec z jej bogatym dziedzictwem kulturowym, sakralnym i przyrodniczym.

Zachęcamy każdego z Państwa do bliższego zapoznania się z dziedzictwem kulturowym i sakralnym podhalańskich ziem, które udało się udostępnić dzięki realizacji niniejszego projektu.

Kapliczka przy drzewie z rzeźbą pełnoplastyczną Chrystusa Cierpiącego z 1796 roku w Czarnym Dunajcu

Kapliczka wykonana jest z piaskowca, ustawiona w sąsiedztwie drzewa stanowiącego Pomnik Przyrody. Na płycinie znajdującej się od frontu jest wryty napis informujący o dacie powstania kapliczki i jej fundatorze: A.D. 1796. Jakobus. Bzuwka. Fun.&.exc

Data wryta na postumencie zbiega się z datą odbudowy kościoła w Czarnym Dunajcu po pożarze, który w 1787 zniszczył pierwszy drewniany kościół, ale również z datą trzeciego rozbioru Polski tj. 1795r. kiedy to Polska znalazła się w niewoli. Postać Chrystusa ze skrępowanymi rękami może symbolizować tę sytuację.

Kríž s ukrížovaným Kristom v Čiernom Dunajci postavený na kamennom podstavci s reliéfom z 2. polovice 19. storočia

Kaplnka ukrížovaného Ježiša Krista sa nachádza pri ul. Bugaj. Kaplnka má podobu kovového kríža s plastickou sochou Krista (pravdepodobne je to železná liatina z rakúskej zlievarne). Je umiestnená na kamennom podstavci, ktorý je vyrobený z pieskovcových kameňov. Na prednej strane soklu sa nachádza reliéf. Je to pravdepodobne Adorant so zdvihnutými rukami. Kríž má charakter funerálny. Nápis, ktoré sa nad ním nachádzajú pravdepodobne nadväzujú k pochovanej osobe.

Samostatný kamenný kríž v Chocholove s troma poloplastickými sochami z 1. polovice 20. storočia

Tento objekt sa nachádza pri hlavnej ceste v obci Chocholów. Kríž je vyrobený z pieskovca s figurálnym reliéfom Ježiša Krista na podstavci, s poloplastickou predstavou Madony Bolestej. Na spodnej časti je umiestnený medailón, zrejme s plastikou sv. Jána Nepomucenského.

Kamenná kaplnka v Piekielniku, ktorá predstavuje polychrómickú sochu - Pieta, ktorá je umiestnená na sokli s reliéfom sv. Jána Nepomucenského z roku 1824

Kaplnka z roku 1824 je vyrobená z pieskovca a prikrytá kovovou strechou. Kaplnka sa skladá z viacčlenného sokla spolu s celou figúrou Piety a reliéfom sv. Jána Nepomucenského. Dátum 1880 sa môže spájať so vznikom kaplnky alebo jej rekonštrukcie potomstvom významných sloveských sochárov z dielne Bielopotockých. Socha je jedna z najdôležitejších pamiatok oravského sochárstva.

Krzyż z Chrystusem ukrzyżowanym posadowiony na kamiennym cokole z płaskorzeźbą z II połowy XIX wieku w Czarnym Dunajcu

Kapliczka Jezusa Ukrzyżowanego znajduje się u przy ul. Bugaj. Kapliczka ma formę krzyża metalowego z pełnoplastyczną rzeźbą Chrystusa (prawdopodobnie jest to żeliwny odlew z wiedeńskiej odlewni) umieszczonego na kamiennym postumencie wykonanym z ciosów piaskowca. Na przedniej części cokołu znajduje się płaskorzeźbiona - postać najprawdopodobniej Adoranta z uniesionymi rękoma. Krzyż ma charakter funeralny - znajdujące się na nim napisy najpewniej nawiązywały do osoby pochowanej.

Wolnostojący krzyż kamienny z trzema półplastycznymi rzeźbami z I połowy XX wieku w Chochołowie

Obiekt usytuowany jest przy drodze głównej we wsi Chochołów. Krzyż wykonany jest z piaskowca z pełnfigurálną postacią Jezusa Chrystusa, osadzony na postumencie, z półplastycznym przedstawieniem Bolejącej Madonny. W dolnej części znajduje się medalion najprawdopodobniej z wizerunkiem św. Jana Nepomucena.

Kaplica kamienna obrazująca postać polichromiczną - Pieta, która jest posadowiona na cokole z płaskorzeźbioną postacią św. Jana Nepomucena z roku 1824 w Piekielniku

Kapliczka z 1824 roku wykonana jest z piaskowca. Zwieńcza ją metalowy daszek. Obiekt składa się z kilkuelementowego cokołu wraz z rzeźbą pełnopostaciową przedstawiającą Pietę oraz płaskorzeźbioną postacią św. Jana Nepomucena. Data 1880 może związana być z czasem powstania obiektu, lub renowacji wykonanej przez potomków słynnych słowackich rzeźbiarzy pracowni Białopotockich. Figura jest bardzo cennym obiektem jednym z najważniejszych świadectw dorobku rzeźby orawskiej.

Murovaná kaplnka s drevenou sochou sv. Jána Nepomuckého z roku 1829 v obci Załuczne

Kaplnka bola postavená v roku 1829 z laminého kameňa. Čiastočne je urobená omietka, niekoľkokrát bola maľovaná bielou farbou. Kaplnka je krytá štítovou strechou a na jej štíte je umiestnený kovaný kríž. Vo výklenku prednej steny sa nachádza pamiatková polichromovaná drevená socha sv. Jána Nepomuckého. Vo vyšnej časti kaplnky pod strechou sú tri malé obdĺžnikové výklenky – v prednej je obrázok Matky Božej s Dieťaťom Kráľovnej Poľska a kovový krucifix z 80. rokov 20. storočia.

Murovaná kaplnka tzv. „Pazdórowa“ v obci Ciche z prelomu 19. a 20. storočia

Prícestná murovaná kaplnka v obci Ciche je postavená z laminého kameňa. Prikrýva ju stanová strecha z plechu s kovovým krížom na štíte. Vo výklenku na prednej strane sa nachádza súčasná veľká plastika Nepoškvrenej Panny Márie. Výklenok je začlenený kovovou prelamovanou bránou. Murované kaplnky v tvare štvorstenného stĺpa s výklenkami v stenách patria k najstarším a najčastejším druhom v Poľsku, ktoré na oblasti nášho záujmu majú vlastný a jedinečný tvar.

Kaplnka Matky Božej Czestochovskej vo Wróblówke zo začiatku 19. storočia

Kaplnka Matky Božej Czestochovskej z 19. storočia bola postavená ako dar za zázračnú ochranu pred povodňou. Má formu samostatného murovaného domu, ktorý je prikrýť strechou z medeného plechu v tvare kopuly. Zvon na veži pochádza z roku 1770. Na streche je umiestnený kovový kríž. Uprostred v interiéri je umiestnený obraz Matky Božej Czestochovskej. Dva obrazy: Umučenie Krista a Matky Božej na tróne, ktoré boli vykonané Wincentom Chrzęszkiewiczom v roku 1863 sa nachádzajú v súkromnom dome.

Kaplica murowana z drewnianą rzeźbą św. Jana Nepomucena z roku 1829 w Załucznem

Kapliczka powstała w 1829 r. Wykonano ją z łamanego kamienia, częściowo otynkowano i wielokrotnie pobielono. Przykrywa ją dwuspadowy daszek na szczycie którego umieszczono metalowy, kuty krzyż. We wnęce frontowej ściany umieszczona została zabytkowa polichromowana, drewniana rzeźba przedstawiająca św. Jana Nepomucena. W górnej partii kapliczki pod dachem znajdują się trzy niewielkie prostokątne wnęki - we frontowej znajduje się obrazek przedstawiający Matkę Boską z Dzieciątkiem Królową Polski w koronie oraz metalowy krucyfiks z lat 80. XX wieku.

Kaplica murowana zwana „Pazdórowa” z przełomu XIX i XX wieku w Cichem

Przydrożna kapliczka murowana w Cichem wykonana jest z łamanego kamienia. Przykryto ją czterospadowym blaszanym daszkiem na szczycie którego umieszczony jest metalowy krzyż. Wewnątrz wnęki zamieszczonej we frontowej ścianie znajduje się współczesna duża figura Matki Boskiej Niepokalanej. Wnękę przysłonięto ażurową metalową branką. Murowane kapliczki w formie czworo ściennego słupa z wyciętymi w ścianach wnękami możemy zaliczyć do najstarszych i najbardziej rozpowszechnionych w Polsce typów, które na interesującym nas terenie przybrały własny, niepowtarzalny kształt.

Kapliczka Matki Bożej Częstochowskiej z początku XIX wieku we Wróblówce.

Kapliczka Matki Bożej Częstochowskiej to XIX-sto wieczna kapliczka dziękczynna wybudowana w podziękowaniu za cudowne ocalenie przed powodzią. Ma formę wolnostojącego murowanego domku, nakrytego dachem wieżowym kopulastym o pokryciu z blachy miedzianej. Dzwon w wieży jest z roku 1770. Dach zwieńczony jest metalowym krzyżem. We wnętrzu znajduje się centralnie ustawiony obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, natomiast dwa obrazy: Męki Pańskiej oraz Matki Boskiej tronującej wykonane przez Wincentego Chruszchewicza w 1863r. znajdują się w domu prywatnym.

SLÁVNOSTNÉ OTVORENIE POMNÍKA SNP, ktoré sa uskutočnilo dňa 1.9.2018

Interreg
Poľsko-Slovensko
Európsky fond regionálneho rozvoja

EURÓPSKA ÚNIA

Žilinský
samosprávny
kraj

NEPREDAJNÉ

Výhradnú zodpovednosť za obsah tejto publikácie nesú jej autori a nedá sa stotožniť s oficiálnym stanoviskom Európskej únie a Žilinského samosprávneho kraja.

Vydané v rámci projektu „Po stopách kultúrneho dedičstva pohraničného regiónu“, č. INT/ET/ZA/1/II/B/0131 ktorý je spolufinancovaný Európskou úniou z prostriedkov Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci programu cezhraničnej spolupráce Interreg V-A Poľsko-Slovensko 2014-2020.